

تحلیل کیفی چالش‌های گردشگری روستایی در استان کرمانشاه

تهمینه احسانی فر^۱، مهنا شاهمرادی^۲، سمیه شهبازی^۳، فرحناز رستمی^۴

- ۱- دانشجوی دکتری، گروه کارآفرینی، دانشکده کارآفرینی، دانشگاه تهران، تهران، ایران.
 ۲- دکتری، گروه ترویج و آموزش کشاورزی، دانشکده کشاورزی، پردیس کشاورزی و منابع طبیعی، دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران.
 ۳- دانشجوی دکتری، گروه ترویج و آموزش کشاورزی، دانشکده کشاورزی، پردیس کشاورزی و منابع طبیعی، دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران.
 ۴- استادیار، گروه ترویج و آموزش کشاورزی، دانشکده کشاورزی، پردیس کشاورزی و منابع طبیعی، دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران.

حکیده

تاریخ دریافت: ۲۰ مهر ۱۳۹۶
تاریخ پذیرش: ۱۶ اردیبهشت ۱۳۹۷

گردشگری روستایی راهکاری جدید در نظریه‌های توسعه برای توانمندسازی و ظرفیت‌سازی در مناطق روستایی به شمار می‌رود. در این راستا پژوهش حاضر با هدف شناسایی چالش‌های گردشگری روستایی استان کرمانشاه با بهره‌جستن از پارادایم کیفی و روش نظریه بنیانی در بازه زمانی بهار و تابستان سال ۱۳۹۶ انجام شد. جامعه مورد مطالعه پژوهش را کارشناسان و متخصصان گردشگری استان کرمانشاه تشکیل می‌دهند که با استفاده از روش نمونه‌گیری هدفمند ترکیبی، ۱۵ نفر از آنان انتخاب شدند. گردآوری اطلاعات با استفاده از مصاحبه عمیق و نیمه‌ساختارمند صورت گرفت که تا رسیدن به سطح اشباع نظری ادامه یافت. تجزیه و تحلیل داده‌ها طی سه مرحله کدگذاری باز، محوری و انتخابی انجام شد. پدیده ناشناخته ماندن فضای گردشگری روستایی استان کرمانشاه، موضوع اصلی بود که پژوهشگران در مرور و بازخوانی یادداشت‌های میدانی خود، مکرراً با آن برخورد داشتند. همچنین در این بررسی با بهره‌گیری از مدل پارادایمی شرایط زمینه‌ای، شرایط علی (همچون: ناکارآمدی فرآیند هدایت سرمایه‌گذاران و کارآفرینان در حوزه گردشگری روستایی، ناکارآمدی فرآیند هدایت سرمایه‌گذاران و کارآفرینان در حوزه گردشگری روستایی، کمبود امکانات زیرساختی در روستاها)، شرایط مداخله‌گر (نظیر: سالخوردگی و کاهش جمعیت روستایی، مالکیت خصوصی اراضی و مسائل و مشکلات امنیتی)، راهبردها و پیامدهای مرتبط با این پدیده همچون مهاجرت روزافزون به شهرها، افزایش تقاضا برای مشاغل غیرمفید و کاذب و رکود اقتصادی روستاها، نارضایتی از شرایط زندگی و زیست اقتصادی و ناشناخته ماندن ظرفیت‌های طبیعی، فرهنگی و گردشگری روستاها، مورد واکاوی قرار گرفت.

کلیدواژه‌ها:

گردشگری روستایی، کارآفرینی، استان کرمانشاه، نظریه زمینه‌ای

مقدمه

و مطالعات ملی و بین‌المللی با توجه به ظرفیت‌های طبیعی و فرهنگی موجود در روستاها، توسعه گردشگری روستایی قادر است نقش اساسی در ارتقای کیفیت زندگی ساکنان نواحی روستایی، تجدید حیات روستاها و در نهایت توسعه پایدار روستایی ایفا کند. (Anvari et al., 2012: 67)

برنامه‌ریزی توسعه گردشگری در جوامع روستایی، با استفاده از روحیه کارآفرینانه و ایجاد راهکارهای بدیع و نو و بروز خلاقیت و کارآفرینی مسیری جدید را پیش روی سرمایه‌گذاران و کارآفرینان و مسئولین این حوزه باز کرده است (Perales, 2002: 1103; Su, 2011: 1439). در این رویکرد روستاییان عوامل مختلف تولید و بهره‌وری اقتصادی را در زمینه گردشگری گرد هم آورده و با تلاش و کوشش خلاقانه فرصت‌ها را شناسایی و بهره‌برداری کرده و در نهایت الگو و شیوه جدیدی از فعالیت و زیست اقتصادی مبتنی بر گردشگری را در مناطق روستایی خلق می‌کنند که

تضعیف فعالیت‌های اقتصادی سنتی در مناطق روستایی به‌ویژه اقتصاد مبتنی بر منابع طبیعی همچون کشاورزی در طی چند دهه اخیر، جست‌جوی راهکارهای جدید برای تقویت پایه‌های اقتصادی و تنوع‌بخشی به فعالیت‌های اقتصادی در مناطق روستایی را ضرورت بخشیده است. به‌عبارت‌دیگر، اشتغال و درآمد حاصل از فعالیت‌های کشاورزی به‌تنهایی نتوانسته است مسائلی نظیر فقر، اشتغال و پایداری را رفع نماید و به نگهداشت جمعیت در حال رشد روستاها منجر شود، بنابراین بایستی گزینه‌های جدیدی با استفاده از منابع محلی مورد توجه قرار گیرد (Einali, 2014: 98). به اعتقاد بسیاری از صاحب‌نظران، گردشگری روستایی راهبردی اساسی برای توسعه نواحی روستایی و همچنین منبعی مکمل و متنوع ساز در اقتصاد روستایی به شمار می‌آید. طبق تجربیات

* نویسنده مسئول:

دکتر فرحناز رستمی

نشانی: کرمانشاه، بزرگراه امام خمینی، گروه ترویج و آموزش کشاورزی، دانشکده کشاورزی، پردیس کشاورزی و منابع طبیعی، دانشگاه رازی.

تلفن: +۹۸ (۸۳) ۲۸۳۲۴۸۲۰

پست الکترونیکی: fr304@yahoo.com

منجر به حداکثر کردن بازده اقتصادی و به حداقل رساندن ریسک زیست اقتصادی با رهیافت پایداری در مناطق روستایی می‌گردد (Roknodin Eftekhari et al, 2013: 88).

در اقتصاد ایران نیز گردشگری روستایی می‌تواند با توجه به گوناگونی محیطی و مزیت‌های نسبی موجود در آن به‌عنوان یکی از عرصه‌های تنوع‌بخشی به اقتصاد روستایی مدنظر قرار گیرد، به‌گونه‌ای که در شرایطی که بسیاری از فعالیت‌های اقتصاد روستایی و سطح درآمد کشاورزی، طی دهه‌های اخیر دچار افول شدید شده و افزایش نرخ بیکاری و در نتیجه خروج نسل جوان و تحصیل کرده از جامعه روستایی، توسعه روستاها را به مخاطره انداخته است، توسعه گردشگری و بروز خلاقیت و کارآفرینی در نواحی روستایی می‌تواند تا حدودی این مناطق را از رکود و انزوا خارج کند و موجب تنوع فرهنگی و گسترش توسعه روستایی گردد (Motiee Langrudi & Nosrati, 2011:75).

استان کرمانشاه به‌عنوان یکی از مستعدترین مناطق برای توسعه گردشگری روستایی، نمونه بارزی از ضعف بهره‌گیری مطلوب از ظرفیت‌های منطقه‌ای موجود در کشور محسوب می‌گردد. این استان به سبب برخورداری از جاذبه‌های گردشگری، تاریخی، وجود برخی موهبت‌های طبیعی مانند تنوع آب و هوایی و چهار فصل بودن، در میان استان‌های برتر کشور قرار دارد، اما به لحاظ بهره‌برداری از فرصت‌های گردشگری روستایی، از توفیق چندانی برخوردار نبوده است. معدود برنامه‌ها و اقدامات صورت گرفته استان کرمانشاه نیز با محدود شدن به معرفی و شناساندن ۱۴ روستای هدف گردشگری و کم‌توجهی به توانمندی‌ها و پتانسیل‌های گردشگری در سایر روستاها، نتوانسته‌اند گردشگری روستایی را با توجه به قابلیت‌های فراوانی که در ابعاد مختلف دارد به جایگاه شایسته آن برسانند.

از آنجاکه اتخاذ برنامه‌های راهبردی در خصوص توسعه گردشگری روستایی، بدون داشتن درکی عمیق و جامع از شرایط کنونی و آگاهی از چالش‌ها و مشکلات این حوزه بی‌اثر خواهد بود، پژوهش حاضر با هدف تحلیل مسائل و مشکلات فراوری گردشگری روستایی استان کرمانشاه و کلیه عوامل مرتبط با آن (عوامل زمینه‌ای، علی و مداخله‌گر)، انجام شد.

مروری بر ادبیات موضوع

در حجم گسترده‌ای از مطالعات گردشگری روستایی به‌عنوان بخشی از فرایند توسعه روستایی و توسعه پایدار مورد توجه قرار گرفته است. از دیدگاه این گروه از محققان، گردشگری روستایی به‌عنوان شکل خاصی از گردشگری تعریف شده است، به‌گونه‌ای که اگر با مدنظر قرار دادن ویژگی‌ها، نیازها و مسائل اجتماعی و فرهنگی و اقتصادی جوامع محلی همراه با توجه به خواست‌های گردشگران به درستی برنامه‌ریزی و ساماندهی شود، قادر است بخش عمده‌ای از مشکلات اقتصادی نواحی روستایی کشور را

همچون بیکاری و فقر- مرتفع سازد (Ghaniyan, 2010). بر این اساس بخشی عمده‌ای از مطالعات پیشین کرمی دهکردی و همکاران (۲۰۱۶)، پاپزن و همکاران (۲۰۱۱)، سزایی و شمشیری (۲۰۱۳)، آمار (۲۰۱۳)، ایبانه و همکاران (۲۰۱۲)، رکن‌الدین افتخاری و همکاران (۲۰۱۳) و قبادی و همکاران (۲۰۱۰) به تبیین موانع و عوامل محرک گردشگری روستایی و تأثیرات آن بر توسعه روستایی پرداخته‌اند. بررسی مطالعات و گزارش‌های رسمی منتشرشده در این خصوص، حاکی از وجود موانعی همچون فقدان امکانات زیربنایی و رفاهی، فقدان شبکه اطلاع‌رسانی صحیح و به‌موقع، عدم حمایت و توجه کافی دولت است.

قبادی و همکاران (۲۰۱۰) در یافته‌های پژوهش خود اشاره کرده‌اند که روستای چرمه علیای استان کرمانشاه با مشکلاتی از قبیل؛ عدم امکانات زیربنایی و رفاهی، عدم درک صحیح روستاییان و مسئولان گردشگری از گردشگری روستایی، کم‌رنگ شدن جاذبه‌های فرهنگی روستا، عدم وجود شبکه اطلاع‌رسانی صحیح و به‌موقع، عدم انگیزه مسئولان محلی، عدم حمایت و توجه کافی دولت. نتایج پژوهش **ایبانه و همکاران (۲۰۱۲)** گویای این مطلب بود که شاخص‌های مدیریتی به‌عنوان مهم‌ترین آسیب روستای گردشگری ایبانه محسوب می‌شود. **آمار (۲۰۱۳)** در پژوهش خود به این نتیجه رسید که سرعت تغییرات در چشم‌انداز جغرافیایی ناحیه به‌گونه‌ای است که مدیران نیز عملاً در دام منفعت مالی از این امر از سازماندهی این فضاهای بکر و مستعد غافل شده و ضرورت آن را به فراموشی سپرده‌اند.

مطالعه حسام و همکاران (۲۰۱۶) حاکی از آن است که شاخص دسترسی به زیرساخت‌های فیزیکی، فضای اجتماعی و میزان اعتماد به نفس، مطلوبیت بالایی در روستاها دارند، اما شاخص‌های دسترسی به آموزش، مشاوره و تجربیات، مهارت و دانش، دسترسی به سرمایه، نوآوری و خلاقیت، آینده‌نگری، تولید، فروش و بازاریابی تولیدات در وضعیت مناسبی نیستند. **غنیان و همکاران (۲۰۱۱)** در مطالعه خود نشان دادند که عواملی چون علاقه‌مندی به تأسیس بنگاه‌های اقتصادی مرتبط با گردشگری، تأسیس و گسترش شبکه‌های تولیدی محلی بین صاحبان کسب‌وکار و وجود امنیت مناسب در سطح منطقه برای کارآفرینان و گردشگران از دیدگاه مردم محلی، در قیاس با دیگر عوامل مرتبط با فضای کارآفرینی، جایگاه و اهمیت بالاتری دارند. **کریم زاده و همکاران (۲۰۱۲)** نیز دو عامل سیاسی و قانونی در ایجاد فرصت‌های بخش گردشگری نواحی روستایی مؤثر می‌دانند. این در حالی است که پژوهشگرانی همچون **رکن‌الدین افتخاری و همکاران (۲۰۱۳)** در مطالعه خود تأکید بیشتری بر عامل اقتصادی دارند.

برخی دیگر از محققان بر نقش گردشگری در توسعه فعالیت و درآمدزایی روستاییان پرداخته‌اند. به‌گونه‌ای که رونق گردشگری

و تلفیق مفاهیم به دست آمده است.

یافته‌ها

طی سه مرحله کدگذاری، نخست از دل مصاحبه‌های اولیه، کدهای مرتبط با موضوع مشخص شدند، سپس به شیوه مقایسه مداوم از دل چندین کد، یک مفهوم استخراج شد و به همین شیوه سایر کدها نیز به مفاهیم تبدیل شدند تا در نهایت ۵۹ مفهوم به دست آمد. در ادامه جریان کدگذاری باز، مفاهیم به دست آمده با دقت مورد بررسی قرار گرفتند و از جهت شباهت‌ها و تفاوت‌ها با یکدیگر مقایسه شدند، در نتیجه مفاهیمی که ماهیت یکسان داشتند، یا از لحاظ معنا به هم مربوط می‌شدند، ذیل مفاهوم‌های مشترک که «مقوله» نامیده می‌شوند، قرار گرفتند. سپس از بین مقوله‌های استخراج شده، یک مقوله به‌عنوان مقوله مرکزی (هسته‌ای) ظاهر شد تا در کنار ۲۳ مورد دیگر، اجزای نظریه زمینه‌ای به دست آمده از پژوهش را تشکیل دهند (جدول شماره ۱). فراوانی مقوله‌های به دست آمده از مصاحبه‌ها در تصویر شماره ۱ ارائه شده است.

سپس در ادامه با مشخص کردن ویژگی‌ها و ابعاد و شناسایی الگوها، شالوده و ساختار اولیه مدل پارادایمی مهیا گردید. اجزای تشکیل دهنده پارادایم^۹ در این مطالعه شامل پدیده^{۱۰}، شرایط علی^{۱۱}، شرایط زمینه‌ای^{۱۲}، شرایط مداخله‌گر^{۱۳}، کنش/واکنش‌ها^{۱۴} و پیامدها^{۱۵} است (تصویر شماره ۲).

در نواحی روستایی فرصت‌های زیادی برای فعالیت زنان ایجاد کرده و محیط روستا را به یک محیط محرک و انگیزشی برای فعالیت و کارآفرینی زنان تبدیل کرده است (Gheshlagh Emeni et al, 2012). با این حال نتایج برخی مطالعات حاکی از آن است که با وجود زمینه‌های طبیعی و انسانی بالقوه در روستاها، گردشگری هنوز نتوانسته نقش قابل توجهی در اشتغال، بالفعل نمودن قابلیت‌های بالقوه، بهبود وضعیت اقتصادی - اجتماعی و توسعه کسب‌وکار روستاییان داشته باشد (Yasori & Vatankhah Kalvarzai, 2015).

روش‌شناسی تحقیق

پژوهش حاضر با رویکردی کیفی در راستای واکاوی چالش‌های گردشگری روستایی در قالب روش نظریه بنیانی در بازه زمانی، بهار و تابستان ۱۳۹۶ انجام شده است. برای گردآوری داده‌ها از مصاحبه عمیق و نیمه‌ساختارمند^۱ بهره گرفته شد. جامعه مورد مطالعه را کارشناسان و متخصصان گردشگری استان کرمانشاه تشکیل دادند که با استفاده از روش نمونه‌گیری هدفمند از نوع موارد شناخته شده^۲ (افراد متخصص و مطلعین کلیدی)، ۱۵ نفر از آنان انتخاب شدند. نمونه‌گیری و فرآیند گردآوری داده‌ها تا سطح اشباع نظری^۳ یا آستانه سودمندی اطلاعات در دسترس^۴ ادامه یافت. در مجموع، ۱۵ مصاحبه (شامل ۱۵ مصاحبه در مرحله نخست و ۳ تکرار مصاحبه) انجام گرفت.

جهت اطمینان از صحت و پایایی داده‌ها از چهار معیار موثق بودن گابا و لینگولن؛ اعتبار؛ تأییدپذیری؛ قابلیت اعتماد و انتقال‌پذیری، بهره گرفته شد (Hoffman & Mehra, 1999). بدین منظور طرح شفاف و صریح پرسش‌ها، انجام مصاحبه در شرایط مناسب برای پاسخگویان، بازنگری اولیه و تکرار مصاحبه در موارد معین، تنوع‌بخشی به پرسش‌های مطرح شده (از طریق شکست پرسش‌های محوری) و نحوه طرح آن‌ها، تنوع‌بخشی به روش‌های پیشبرد مصاحبه و نمونه‌های برگزیده (سه سویی نگری^۵) و مشارکت‌دهی آن‌ها در جمع‌بندی دیدگاه‌های ارائه شده به منظور نزدیک ساختن برداشت‌های متقابل، از جمله راهکارهایی بود که برای اعتباربخشی به داده‌ها استفاده شد.

در این تحقیق، تحلیل و طرح یافته‌های به دست آمده از مصاحبه‌گری، مبتنی بر ترکیب روش کدگذاری طبقه‌بندی شده موضوعی و روند کدگذاری رایج در نظریه بنیانی شامل فرآیند سه مرحله‌ای کدگذاری باز^۶، کدگذاری محوری^۷ و کدگذاری انتخابی^۸

1. Semi – structured deep interview
2. Reputational Case Sampling
3. Theoretical saturation
4. Usefulness Threshold of Available Information
5. Triangulation
6. Open Coding
7. Axial Coding
8. Selective Coding

9. Paradigm
10. Phenomena
11. Contextual conditions
12. Causal conditions
13. Intervening conditions
14. Act/interact
15. Consequences

جدول ۱. مفهوماها و مقوله‌های استخراج‌شده.

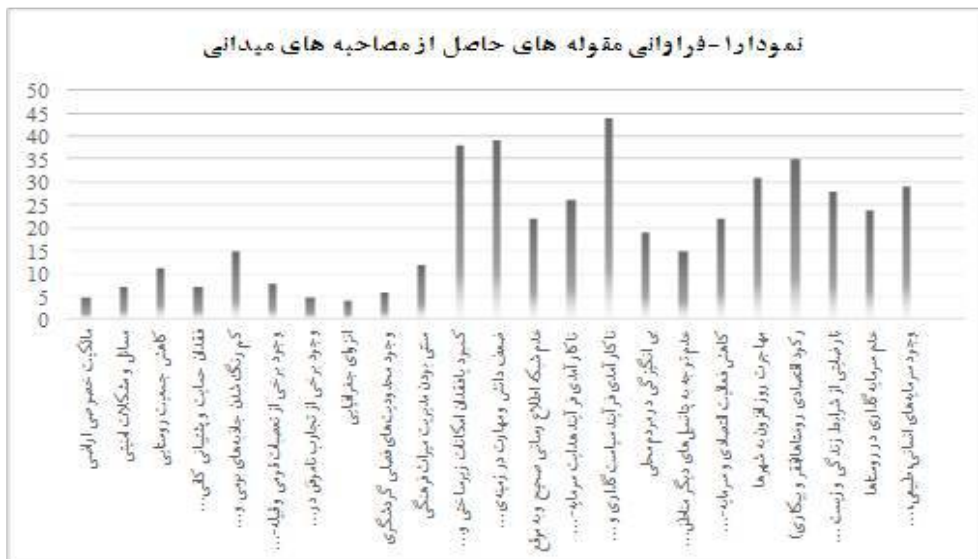
ردیف	مفهوم	مقوله	دسته
۱	ناشناخته ماندن فضای کارآفرینی در گردشگری روستایی	مقوله مرکزی	
۲	برخوردری روستاها از میراث طبیعی، فرهنگی و گردشگری	وجود سرمایه‌های انسانی، طبیعی، فرهنگی و گردشگری در روستاها	زمینه
۳	وجود نیروی انسانی فراوان و ارزان		
۴	مقدار کم اراضی ملی برای ساخت‌وساز و اجرای طرح‌های گردشگری	مالکیت خصوصی اراضی	
۵	مالکیت خصوصی و شخصی بسیاری از اراضی روستاها		
۶	امنیت نداشتن برخی از روستاهای مرزی به دلیل ناامنی عراق به‌منظور راه‌اندازی فعالیت کارآفرینی	مسائل و مشکلات امنیتی	
۷	نبود مرز رسمی بین شهرستان‌های مرزی استان کرمانشاه و کشور عراق		
۸	مهاجرت نیروی جوان و تحصیل کرده روستایی	ساخت‌وساز و کاهش جمعیت روستایی	
۹	کاهش جمعیت ناشی از کاهش مولد		
۱۰	ساخت‌وساز و کاهش جمعیت روستایی		
۱۱	تغییر شیوه زندگی، آداب‌ورسوم و فرهنگ روستا	شرایط مداخله‌گر	
۱۲	افول صنایع‌دستی روستایی	کم‌رنگ شدن جاذبه‌های بومی و محلی روستاها	
۱۳	ضعف فرهنگ پذیرش گردشگر	وجود برخی از تعصبات قومی و قبیله‌ای و محدودیت‌های فرهنگی	
۱۴	وجود برخی از تعصبات قومی و قبیله‌ای		
۱۵	تحمل برخی هزینه‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی بر روستاییان	وجود برخی از تجارب ناموفق در خصوص حضور گردشگران در مناطق روستایی	
۱۶	وجود محدودیت‌های فصلی گردشگری	وجود محدودیت‌های فصلی گردشگری	
۱۷	دورافتادگی جغرافیایی و پراکندگی روستاها	انزوای جغرافیایی	
۱۸	جاده‌های مواصلاتی نامناسب در بین روستاهای بعضی از شهرستان‌ها		
۱۹	کمبود امکانات و زیرساخت مناسب برای گردشگران (واحدهای پذیرایی و اقامتی، امکانات بهداشتی - درمانی - راه‌های ارتباطی و حمل‌ونقل و...)	کمبود یا فقدان امکانات زیرساختی و رفاهی در روستاها	
۲۰	نبود سیستم جمع‌آوری و دفع زباله		
۲۱	ضعف دانش و مهارت سرمایه‌گذاری و کارآفرینی در حوزه گردشگری		
۲۲	کمبود دوره آموزشی		
۲۳	کمبود نیروی ماهر و متخصص در زمینه گردشگری	ضعف دانش و مهارت در زمینه گردشگری	
۲۴	ضعف شناختی مردم نسبت به گردشگری		
۲۵	وجود دانش گردشگری به‌صورت بومی و سنتی	شرایط علی	
۲۶	ضعف در تبلیغات و اطلاع‌رسانی مناسب به‌منظور معرفی روستاهای هدف		
۲۷	کمبود تبلیغات در خارج از استان و کشور برای جذب گردشگر	ضعف تبلیغات و شبکه اطلاع‌رسانی صحیح و به‌موقع در حوزه گردشگری روستایی	
۲۸	کمبود تبلیغات از طرف رسانه‌های جمعی		
۲۹	ناکارایی فرآیند شناسایی و معرفی فرصت‌های سرمایه‌گذاری		
۳۰	ضعف در ارائه تسهیلات و اعتبارات مناسب به طرح‌های سرمایه‌گذاری	ناکارآمدی فرآیند هدایت سرمایه‌گذاران و کارآفرینان در حوزه گردشگری روستایی	
۳۱	نبود سرمایه‌گذار برای سرمایه‌گذاری در طرح‌ها		
۳۲	کمبود بودجه و سرمایه اختصاص داده‌شده برای حوزه گردشگری روستایی		
۳۳	استفاده نکردن از نوآوری برای جذب سرمایه‌گذاری		

ادامه جدول ۱. مفهوما و مقوله‌های استخراج‌شده.

ردیف	مفهوم	مقوله	دسته
۳۴	نبود برنامه جامع از طرف بخش خصوصی و دولتی برای جذب گردشگر		
۳۵	ضعف حمایت‌های دولتی و سیاست‌گذاری‌های تشویقی در خصوص گردشگری روستایی (سیاست‌های مالی، حقوقی، حمایتی و...)		
۳۶	نارسایی قوانین و سیاست‌گذاری سازمان‌ها ذی‌ربط در رابطه با گردشگری روستایی		
۳۷	وجود رانت‌خواری و فساد اداری		
۳۸	وجود قوانین دست و پاگیر در سازمان‌ها و اداره‌ها		
۳۹	منعطف نبودن قوانین با توجه به شرایط شهرستان‌ها	ناکارآمدی فرآیند سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی در حوزه گردشگری روستایی	
۴۰	طولانی بودن فرآیند اخذ مجوزهای لازم		
۴۱	تغییر پی‌درپی مسئولین و نبود ثبات مدیریتی		
۴۲	نبود مدیریت تخصصی و جامع		شرایط علی
۴۳	همکاری و هماهنگی ضعیف بین سازمان‌های ذی‌ربط		
۴۴	سستی بودن مدیریت میراث فرهنگی		
۴۵	ضعف همکاری در بین شوراها و مسئولین محلی با سرمایه‌گذاران و کارآفرینان		
۴۶	برخورد نامناسب برخی از مسئولین با سرمایه‌گذاران و کارآفرینان		
۴۷	نبود دغدغه در بین مسئولین شهرستان برای گسترش وضعیت توسعه گردشگری		
۴۸	کم‌کاری بخش خصوصی	فقدان حمایت و پشتیبانی کافی سازمان‌های دولتی، خصوصی و محلی	
۴۹	پایین بودن سطح مشارکت و همکاری مردم محلی		
۵۰	فراهم نبودن زمینه مشارکت مردم		
۵۱	ضعف همکاری در بین اعضای شوراها و مسئولین محلی با سرمایه‌گذاران و کارآفرینان		
۵۲	بی‌انگیزگی در مردم محلی		
۵۳	ضعف در توجه به پتانسیل‌های دیگر مناطق گردشگری و توقف روند توسعه در کانون‌های گردشگری		
۵۴	کاهش فعالیت اقتصادی و سرمایه‌گذاری روستاییان در گردشگری روستایی		راهبردها
۵۵	مهاجرت روزافزون به شهرها		
۵۶	افزایش تقاضا برای مشاغل غیرمفید و کاذب (دست‌فروشی، قاچاق، واسطه‌گری و...)		
۵۷	رکود اقتصادی روستاها (فقر و بیکاری)		
۵۸	نارضایتی از شرایط زندگی و زیست اقتصادی		پیامدها
۵۹	ناشناخته ماندن ظرفیت‌های طبیعی، فرهنگی و گردشگری روستاها		

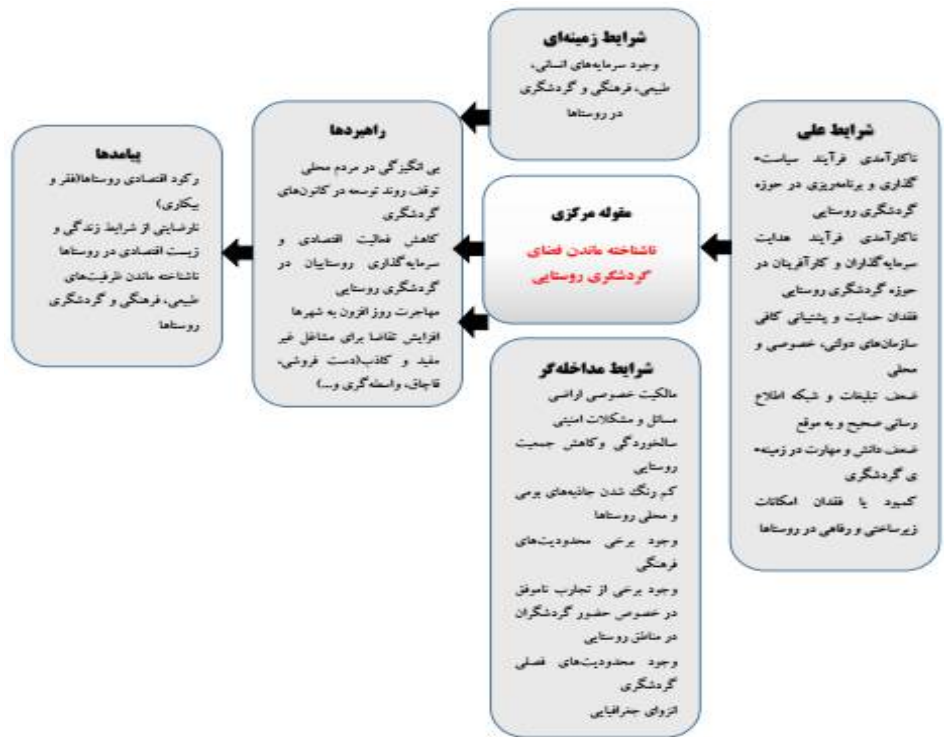
فصلنامه پژوهش‌های روستایی

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۶

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

تصویر ۱. فراوانی مقوله‌های حاصل از مصاحبه‌های میدانی. منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۶

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

تصویر ۲. مدل پارادایمی پژوهش. منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۶

در مرحله کدگذاری انتخابی با مرور خط سیر داستانی، تمامی مراحل پژوهش با دیدی کل‌نگر مرور گردید.

پدیده ناشناخته مانند فضای گردشگری روستایی استان کرمانشاه، موضوع اصلی بود که پژوهشگران در مرور و بازخوانی یادداشت‌های میدانی خود، مکرراً با آن برخورد داشتند. در این راستا بسیاری از کارشناسان مورد مطالعه ناشناخته ماندن ظرفیت‌های گردشگری استان را منبث از ناکارآمدی فرآیند سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی در حوزه گردشگری روستایی، عنوان نمودند. از دیدگاه آنان نداشتن برنامه جامع و مدیریت کارآمد در حوزه گردشگری روستایی استان کرمانشاه و حتی در سطح کشور، یکی از دلایل اصلی مغفول ماندن ظرفیت‌های بی‌ظنیر این حوزه است. در این خصوص ضعف حمایت‌های دولتی و سیاست‌گذاری‌های تشویقی در خصوص گردشگری روستایی (سیاست‌های مالی، حقوقی، حمایتی و...)، نارسایی قوانین و سیاست‌گذاری سازمان‌ها ذی‌ربط در رابطه با گردشگری روستایی، وجود قوانین دست‌وپاگیر در سازمان‌ها و اداره‌ها، منعطف نبودن قوانین با توجه به شرایط شهرستان‌ها و طولانی بودن فرآیند اخذ مجوزهای لازم، از عمده‌ترین معضلات سرمایه‌گذاران و کارآفرینان گردشگری روستایی است. کارشناسان این وضعیت را این‌گونه توصیف نمودند: «برنامه‌ریزی به معنای واقعی برای توسعه گردشگری روستایی انجام نشده تا زیرساخت مثل تبلیغ، ارائه غذا و حمل‌ونقل و اسکان را به هم وصل کنه... همه می‌دانیم کشور ما در قوانین اداری چابک نیست... قوانین و بخش‌نامه‌هایی که در مجلس تصویب می‌شود متناسب همه شهرستان‌ها نیست».

از طرفی نبود مدیریت تخصصی و جامع در کنار تغییر پی‌درپی مسئولین و نبود ثبات مدیریتی، این وضعیت را برای سرمایه‌گذاران و کارآفرینان این حوزه بغرنج‌تر نموده است.

همچنین با توجه به اینکه در برنامه‌ریزی و مدیریت گردشگری روستایی شمار زیادی از سازمان‌های دولتی و خصوصی در سطح استانی (نظیر اداره میراث فرهنگی، بلکه بنیاد مسکن انقلاب اسلامی، سازمان محیط‌زیست، آموزش و پرورش، آموزش عالی، صداوسیما، اداره راه و ترابری) و نهاد‌های محلی (همچون شوراهای اسلامی و دهیاری‌ها) به‌طور مستقیم و غیرمستقیم دخالت دارند، هرگونه ضعف همکاری و ناهماهنگی بین این سازمان‌ها، می‌تواند سرمایه‌گذاران این حوزه را با چالش مواجه نماید.

از سویی دیگر طبق اظهارات مصاحبه‌شوندگان «ما نیاز به مدیریت علمی و تعامل و همکاری داریم، اما سنتی بودن مدیریت میراث فرهنگی و نگاه سنتی داشتن باعث آسیب به گردشگری استان میشه...» به‌گونه‌ای که بین وضعیت مطلوب و وضعیت موجود گردشگری روستایی استان، شکاف قابل‌ملاحظه‌ای مشاهده می‌گردد.

ضعف دانش و مهارت در زمینه چگونگی سرمایه‌گذاری، بروز

کارآفرینی و گردشگری روستایی، از دیگر مواردی بود که در طی مصاحبه‌های میدانی بارها به آن اشاره گردید. در این زمینه کارشناسان اعتقاد داشتند، عدم درک صحیح مردم از گردشگری روستایی، کمبود دوره آموزشی، کمبود نیروی ماهر و متخصص در زمینه گردشگری و وجود دانش گردشگری به‌صورت بومی و سنتی، از دلایل اصلی ضعف در این حوزه است. در این راستا به برخی از اظهارات شرکت‌کنندگان در پژوهش اشاره می‌گردد: «راهنمایی برای توریست نداریم و نیروهای ماهر خیلی کم داریم در حد یک یا دو نفر... دانش به‌کاررفته در این حوزه سنتی و بومی و بر اساس تجارب شخصی هست».

در کنار همگی این عوامل، فراهم نبودن زیرساخت‌ها و امکانات رفاهی و اقامتی دست‌به‌دست هم داده تا روستاهای استان کرمانشاه با وجود جاذبه‌های متعدد گردشگری از دید گردشگران پوشیده بماند. کمبود امکانات و زیرساخت مناسب برای گردشگران (جاده‌های مواصلاتی نامناسب در بین روستاهای بعضی از شهرستان‌ها، نبود سیستم جمع‌آوری و دفع زباله، نمونه‌ای از کمبودهای و محدودیت‌های روستاهای استان است که علاوه بر روستاییان، گردشگران را نیز با مشکل مواجه ساخته است. در این راستا در طی مصاحبه‌های متعدد کارشناسان مکرراً با عبارت مختلف مسئله کمبود امکانات و زیرساخت‌ها را به‌عنوان یکی از چالش‌های جدی این حوزه مطرح نمودند «زیرساخت‌ها کفاف روند روبه‌رشد گردشگری را نمی‌دهد... در بعضی از شهرستان‌ها مثل اسلام‌آباد غرب هنوز برای مکان‌های گردشگری زیرساخت‌های مثل آب، برق و جاده مهیا نشده... و راه‌های مواصلاتی بین این شهرستان‌ها خوب نیست...». بدین ترتیب همکاری و مشارکت کارآفرینان و سرمایه‌گذاران دولتی و خصوصی در زمینه احداث و توسعه امکانات زیربنایی و رفاهی در روستاهای استان، ضرورت می‌یابد، اما با این حال نتایج بررسی‌های میدانی حاکی از ناکارآمدی فرآیند هدایت سرمایه‌گذاران و کارآفرینان در حوزه گردشگری روستایی استان کرمانشاه است. طبق مصاحبه‌های صورت گرفته، عواملی همچون ناکارایی فرآیند شناسایی و معرفی فرصت‌های سرمایه‌گذاری، عدم ارائه تسهیلات و اعتبارات مناسب به طرح‌های سرمایه‌گذاری، کمبود بودجه و سرمایه اختصاص داده‌شده برای حوزه گردشگری روستایی و استفاده نکردن از نوآوری در سیستم‌های جذب و تشویق سرمایه‌گذاری، از دلایل اصلی عدم مشارکت سرمایه‌گذاران و کارآفرینان در حوزه گردشگری روستایی است. به‌گونه‌ای که حتی اندک سرمایه‌گذاران و کارآفرینان موجود نیز به سبب عوامل مذکور و برخورد نامناسب مسئولین، از ادامه فعالیت خود منصرف شده و یا از سرمایه‌گذاری مجدد برای توسعه فعالیت‌ها خودداری نموده‌اند. «این قدر سرمایه‌گذار رو این اداره و اون اداره میکنن که خسته میشه و منصرف میشه...». در کنار ضعف مدیریت و برنامه‌ریزی، وجود رانت‌خواری و فساد اداری مشکلات فراروی سرمایه‌گذاران و کارآفرینان روستایی را دوچندان نموده است.

کارآفرینی در این حوزه، باعث شده که علی‌رغم ظرفیت‌های بی‌نظیر در روستاها، تمایلی برای سرمایه‌گذاری در این حوزه وجود نداشته باشد. افزون بر بی‌انگیزگی مردم محلی، شرایط موجود منجر به عدم توجه به پتانسیل‌های دیگر مناطق گردشگری و توقف روند توسعه در کانون‌های گردشگری استان کرمانشاه گردیده است.

مجموع شرایط به‌وجودآمده، کاهش فعالیت اقتصادی و سرمایه‌گذاری روستاییان در گردشگری روستایی، افزایش تقاضا برای مشاغل غیرمفید و کاذب و درنهایت مهاجرت روزافزون روستاییان را به شهرها در پی داشته است.

قرار گرفتن این مسائل در کنار کمبود امکانات معیشتی و رفاهی در مناطق روستایی، نه‌تنها ناشناخته ماندن ظرفیت‌های گردشگری روستاها را در پی داشته است، بلکه منجر به تشدید فقر و بیکاری در روستاها و افزایش نارضایتی از شرایط زندگی زیست و واماندگی روستاییان گردیده است.

بحث و نتیجه‌گیری

بر پایه نتایج به‌دست‌آمده، علی‌رغم وجود جاذبه‌های بالای تاریخی، فرهنگی، طبیعی و انسانی در روستاهای استان کرمانشاه، گردشگری روستایی و راه‌اندازی کسب‌وکارهای مرتبط با این حوزه چندان موردتوجه واقع نشده است. در این راستا مهم‌ترین عوامل علی‌شناخته‌شده در پژوهش حاضر شامل ناکارآمدی فرآیند سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی در حوزه گردشگری روستایی، ناکارآمدی فرآیند هدایت سرمایه‌گذاران و کارآفرینان در حوزه گردشگری روستایی، فقدان حمایت و پشتیبانی کافی سازمان‌های دولتی، خصوصی و محلی، ضعف تبلیغات و شبکه اطلاع‌رسانی صحیح و به‌موقع، ضعف دانش و مهارت در زمینه گردشگری بودند. در این زمینه پژوهش‌های گوناگونی همچون کرمی دهکردی و همکاران (۲۰۱۶)، پاپ‌زن و همکاران (۲۰۱۱)، سرایی و شمشیری (۲۰۱۳)، آمار (۲۰۱۳)، ابیانه و همکاران (۲۰۱۲)، رکن‌الدین افتخاری و همکاران (۲۰۱۳)، هادی‌پور و همکاران (۲۰۱۵)، قبادی و همکاران (۲۰۱۰)، حسام و همکاران (۲۰۱۶) و کریم‌زاده و همکاران (۲۰۱۲) تأثیر این عوامل را بر عدم توسعه مطلوب گردشگری روستایی تأیید کرده‌اند. در این بین نقش ناکارآمدی فرآیند سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی در حوزه گردشگری روستایی، بیش از عوامل دیگر در مصاحبه‌های صورت‌گرفته مورد تأکید قرار گرفت. مرور کلی مطالعات پیشین نیز حاکی از آن است که برخورد با موضوع گردشگری روستایی در ایران به‌صورت یک پدیده خودبرآنگیخته بوده و مردم روستا با آداب رسوم سنتی با گردشگران برخورد می‌کنند، بنابراین این مسئله، دارای عدم انسجام و برنامه‌ای نامنظم و کنترل نشده است و از مدیریت صحیح برخوردار نیست، لذا جهت توسعه و بهره‌برداری بهینه و کاربرد نقش آن در توسعه

بررسی اظهارات مصاحبه‌شوندگان در این مطالعه نشان داد که فراهم نبودن زمینه مشارکت مردم، پایین بودن سطح مشارکت و همکاری مردم محلی، در بی‌انگیزگی برای سرمایه‌گذاری در گردشگری روستایی نیز نقش قابل‌توجهی داشته است. برخی از کارشناسان علت این مسئله را این‌گونه عنوان نمودند: «یکسری افراد غیربومی خارج از روستا میان تسهیلات می‌گیرند، ولی طرح رو اجرا نمی‌کنند، این مسئله در برخی مواقع تضادهایی هم بین سرمایه‌گذاران خارجی و روستاییان به وجود آورده، به‌طور مثال به دلیل فرهنگ مردم کرد که بسیاری مهمان‌پذیر هستند، مردم بدون دریافت وجه از گردشگران آن‌ها را در خانه خودشان اسکان میدن، این باعث تعطیلی بعضی از اقامتگاه‌ها شده...».

یکی دیگر از مهم‌ترین شرایط علی‌ناشناخته ماندن فضای کارآفرینی در گردشگری استان کرمانشاه، ضعف تبلیغات و شبکه اطلاع‌رسانی صحیح و به‌موقع است به‌نحوی که طبق اظهار مصاحبه‌شوندگان «وقتی تبلیغاتی از طرف سازمان‌های دولتی انجام نمیشه، سرمایه‌گذار از کجا بدون چاره فرصت‌هایی در منطقه وجود دارد... چند تا کتابچه، راهنما و نقشه و این جور چیزها به اونایی که اومدن کرمانشاه میدن؛ اینکه تبلیغات نیست...».

در کنار تمامی شرایط علی‌مذکور، وجود یک سری عوامل مداخله‌گر همچون (مالکیت خصوصی اراضی، مسائل و مشکلات امنیتی، سالخوردگی و کاهش جمعیت روستایی، فقدان حمایت و پشتیبانی کافی سازمان‌های دولتی، خصوصی و محلی، کم‌رنگ شدن جاذبه‌های بومی و محلی روستاها، وجود برخی از تعصبات قومی و قبیله‌ای و محدودیت‌های فرهنگی، وجود محدودیت‌های فصلی گردشگری و انزوای جغرافیای مناطق روستایی) است. در این راستا می‌توان به برخی از مهم‌ترین عوامل که به‌وضوح در اظهارات کارشناسان به چشم می‌خورد اشاره داشت. «ترخ زمین بالا رفته و بافت شهری طوری نیست که وضعیت مکان‌های گردشگری رو گسترش بدیم... مانع اصلی گردشگری در بعضی از مناطق اینه که بعضی از اراضی ملک شخصی است و مردم ناراضی هستند که کسی بیاد تو زمین. شهرستان‌های مرزی مثل قصرشیرین سرمایه‌گذاری کمتر انجام می‌شود، چون نزدیک مرز عراق هست و منطقه عراق هم که ناامنه...».

همچنین با وجود برخی از تجارب ناموفق در خصوص حضور گردشگران در مناطق روستایی، نه‌تنها درآمدی عاید روستاییان نشده است، بلکه پیامدهای منفی همچون تخریب درختان و منابع طبیعی و تغییر کاربری اراضی زراعی و باغی، آلودگی‌های زیست‌محیطی مانند آلودگی آب، ریختن زباله و... ناشی از ورود گردشگران در مناطق روستایی به دنبال داشته است.

به‌طور کلی بر اساس شرایط موجود (شرایط زمینه‌ای، شرایط علی و مداخله‌گر) و تحلیل‌های پژوهشگران، ناشناخته بودن ظرفیت‌های گردشگری روستایی استان کرمانشاه و ضعف

روستایی نیاز به بازنگری و برنامه‌ریزی مدون و دقیقی در ساختار گردشگری روستایی کشور است.

چالش مهم دیگر، کمبود یا فقدان امکانات زیرساختی و رفاهی در روستاها در ساختار گردشگری روستایی است اگرچه خود این عامل نیز می‌تواند منبعث از ناکارآمدی برنامه‌ریزی‌ها باشد. بر این اساس پیشنهاد شده است با تشویق سرمایه‌داران و کارآفرینان روستایی در این زمینه همکاری و مشارکت لازم به عمل آید. در این راستا تبیین راهکارها و سیاست‌های تشویقی و حمایتی مناسب در قالب (طرح‌های معاف از مالیات، بسته‌های تشویقی، پرداخت تسهیلات کم‌بهره) به‌منظور ترغیب سرمایه‌گذاران را بایستی در نظر داشت. باین‌حال نتایج مطالعه بیانگر ضعف حمایت و پشتیبانی کافی سازمان‌های دولتی، خصوصی و محلی از سرمایه‌گذاران در این حوزه است. از این رو پیشنهاد می‌شود ضمن توجه به برنامه‌ریزی منسجم، قانون‌گذاری و تأمین زیرساخت‌های موردنیاز، زمینه حمایت از سرمایه‌گذاران و کارآفرینان و کاهش بروکراسی اداری و مشارکت فعال نهادهای محلی و بخش خصوصی را در حوزه گردشگری روستایی فراهم نماییم.

یکی دیگر از مهم‌ترین عوامل تأثیرگذار بر عدم توسعه گردشگری در مناطق روستایی استان، ضعف دانش و مهارت روستاییان در زمینه سرمایه‌گذاری، کارآفرینی و گردشگری بوده است که در مطالعات بسیاری همچون پاپزن و همکاران (۲۰۱۱)، ایبانه و همکاران (۲۰۱۲) و حسام و همکاران (۲۰۱۶) نیز اشاره شده است. این عامل افزون بر اینکه ناشناخته ماندن فضای گردشگری روستایی را به دنبال داشته، منجر به عدم مشارکت و همکاری کافی مردم روستایی و نهادهای محلی در طرح‌های گردشگری شده است؛ چرا که اغلب افراد روستایی اطلاعات و دانش و تجربیات اندکی نسبت به گردشگری روستایی دارند، از این رو تمایلی برای سرمایه‌گذاری در طرح‌های گردشگری روستایی ندارند و یا در محدود طرح‌های موجود روستاییان در برنامه‌ریزی و مدیریت طرح‌ها دچار مشکلات متعددی می‌شوند. اساساً بایستی زمینه مشارکت فعال و مؤثر روستاییان در روند برنامه‌ریزی، اجرا و گسترش آن فراهم گردد، به گونه‌ای که توسعه گردشگری در وهله نخست پاسخی برای برآورده ساختن نیازهای اقتصادی ساکنان داشته باشد. در این میان فقر و بیکاری دو مشکل عمده این نواحی محسوب می‌شوند که توسعه فعالیت‌های گردشگری باید بتواند در کاهش این مشکلات ثمربخش باشد.

از دیگر عوامل مهم در مغفول ماندن فضای گردشگری روستایی استان کرمانشاه، ضعف تبلیغات و شبکه اطلاع‌رسانی صحیح و به‌موقع است. بر این اساس پیشنهاد می‌گردد که تبلیغاتی منسجم و برنامه‌ریزی‌شده در خصوص معرفی ظرفیت‌های طبیعی و گردشگری در مناطق روستایی استان کرمانشاه، آداب و رسوم و مراسم بومی و محلی خاص هر منطقه (همچون: مراسم شکرگزاری برداشت انار در روستای زردویی شهرستان

پاوه) صورت گیرد. در این زمینه لزوم تبلیغات گسترده به‌ویژه از طریق برنامه‌های صداوسیما، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و سازمان گردشگری جهت آگاه‌سازی مردم در مورد جاذبه‌های گردشگری روستایی و ایجاد زمینه‌های لازم برای توسعه گردشگری روستایی، احساس می‌گردد.

همچنین وجود برخی محدودیت‌های فرهنگی، کم‌رنگ شدن جاذبه‌های بومی و محلی روستاها، وجود برخی از تجارب ناموفق در خصوص حضور گردشگران در مناطق روستایی و وجود محدودیت‌های فصلی گردشگری از دیگر عواملی بودند که به‌طور غیرمستقیم توسعه گردشگری روستایی را تحت تأثیر قرار داده‌اند.

باین‌حال از تأثیر شرایط مداخله‌گر همچون دورافتادگی (انزوای) جغرافیایی، سالخوردگی و کاهش جمعیت روستایی، مالکیت خصوصی اراضی و مسائل و مشکلات امنیتی، بر ناشناخته ماندن فضای کارآفرینی گردشگری را نمی‌توان نادیده گرفت.

در این راستا ایجاد فضای مناسبی برای توسعه کارآفرینی گردشگری روستایی با تأکید بر بهینه‌سازی فرآیندهای ارائه خدمات و امکانات زیرساختی، رفاهی و آموزشی به مناطق روستایی، ضمن فراهم‌سازی زمینه توانمندسازی روستاییان، می‌تواند منجر به افزایش سطح زندگی و رفاه عمومی روستاییان و به تبع آن تسهیل جذب سرمایه و جلوگیری از هدررفت سرمایه‌های محیطی و انسانی روستاها گردد.

تشکر و قدردانی

بنا به اظهار نویسنده مسئول، مقاله حامی مالی نداشته است.

References

- Abyaneh, V., Homaysalehi, Kh., Taj, Sh. (2012). Pathology of tourism in Abyaneh village, Master thesis, Islamic Azad University, Central Tehran Branch.
- Amar, T. (2013). [The Pathology of Tourism Development in Guilan's Rural Settlements Using Locational-Spatial Justice Approach, Case: Daylaman (Siahcal County) (Persian)]. *Journal Space Economy & Rural Development*, 2(1), 171 - 192.
- Anvari, M., Baluchi, A., Hashemzahi, A. (2012). [The central role of rural tourism in rural development. Case study: Taftan villages in Khash city (Persian)]. *Journal of Arid Regions Geographic Studies*, 3(9, 10), 67-86.
- Einali, J. (2014). [The Assessment of the Role of Second Homes Tourism in Rural Economic Diversification (Case Study: Hesar-e-Valiasr Dehestan of Avaj County) (Persian)]. *Journal of Research and Rural Planning*, 3(5), 108-97.
- Hadipour, M., Lasmepour, R., Esmaeili, A. (2015). [Participatory Management of Rural Tourism and Its Role in Sustainable Development (Persian)]. *Quarterly Journal of Tourism*, 15, 83-63.
- Hesam, M., Rezvani, M. R., Faraji Sabokbar, H. A., and Bastani, S. (2016). [Assessing the Development Status of Tourism Entrepreneurship in Rural Areas (Case Study: Larijan Villages in Amol County). (Persian)]. *Human Geography Research*, 48 (4), 603-616. Doi: 10.22059 / .
- Hoffman, J.M., Mehra, S. (1999). Programs management leadership and pro-ductivity. Improvement. *International Journal of Quality Management*. 2, 221-232.
- Ghaniyan, M. (2010). [Explaining the Strategies for Development of Tourism for Rural Entrepreneurship Study of the Oraman Region (Persian)]. Ph.D. in Geography and Rural Planning, Faculty of Geography, University of Tehran, 2-18.
- Ghaniyan, M., Khani, F., Baghaee, L. (2011). [Assessment of Entrepreneurship Environment in Rural Tourism (Case Study: Oraman Region). (Persian)]. *Rural Studies*, 2 (7), 99-123.
- Gheshlagh Emeni, S., Khani, F., Hashemi, S. (2012). [Role of Tourism in the Development of Rural Women's Entrepreneurship (Comparative Study: Kandovan and Skandan Village, Osko) (Persian)]. *Geography and Regional Development*, 10 (18). doi: 10.22067 / geography.v10i18.17384.
- Ghobadi, P., Papzan, A., Zarafshani, K., Gravandi, Sh. (2010). [Problems and Limitations of Rural Tourism, Using Grounded Theory (Case study: Harir Village, Kermanshah Province). (Persian)]. *Journal Rural Research*, 1 (3), 52 -25.
- Karami Dehkordi, M., Kalanteri, Kh., Khorasani, M. (2016). [Qualitative Assessment of Rural Tourism Problems in Chaharmahal va Bakhtiari Province Using Grounded Theory with an Emphasis on Dimeh Village in Koohrang County (Persian)]. *Journal of Tourism Planning and Development*, 5 (19), 198 - 175.
- Karimzadeh, H., Nikjou, M. R., Sadr Mousavi, M., Koohestani, H. (2012). [Identification of effective factors in creating entrepreneurial opportunities in the rural tourism sector using the structural equation model (SME) (Persian)]. *Geography and Environmental Programming*, 25, 269-290.
- Motiee Langrudi, H, Nosrati, M. (2011). [Tourism development in rural areas of karganrud based ontourists opinions (Persian)]. *Geography and Environmental Planning*. 22, 69-84.
- Papzan, A., Ghobadi, P., Zarafshani, K., Gravandi, Sh. (2011). [Examination of the Problems and Limitations of Rural Tourism, Using Grounded Theory (Case study: Charmayeh Oliyeh, Kermanshah Province) (Persian)]. *Geography Journal of Urbanism*. 2 (5), 104 - 89.
- Perales, R. (2002). Rural Tourism in Spain. *Annals of Tourism Research*, 29(4), 1101-10.
- Roknodin Eftekhari, A., Pourtaheri, M., Fazli, N. (2013). [Analysis of Factors Affecting the Development of Entrepreneurship in Rural Tourism (Persian)]. *Tourism Planning and Development*, 3(8), 107-89.
- Saraei, M., Shamshiri, M. (2013). [Tourism situation study in the city of Shiraz towards sustainable development (Persian)]. *Geography and Environmental Planning Journal*, 24(1), 88-69.
- Su, B. (2011). Rural Tourism in China. *Tourism Management*, 32(6), 1438-41.
- Yasori, M., Vatankhah Kalvarzai, J, (2015). [The Role of Tourism in the Development of Rural Women's Entrepreneurship (Gourab Village in Fooman County). (Persian)]. *Geographical studies of arid regions*, 5(20), 59-46.

